Actieblad SEPTEMBER 1995, 106E JAARGANG NR. 4

TEGEN DE KWAKZALVERIJ

UITGAVE VAN DE VERENIGING TEGEN DE KWAKZALVERIJ, VERENIGING TOT EVALUATIE VAN ALTERNATIEVE BEHANDELMETHODEN EN TOT BESTRIJDING VAN DE KWAKZALVERIJ

JAARVERGADERING OP ZATERDAG 7 OKTOBER 1995 IN UTRECHT

Dr. Marijke Gijswijk-Hofstra zal een lezing houden over "de introductie en ontvangst van de homeopathie in Nederland in de 19de eeuw" (zie verder op blz 4).

Het bestuur nodigt de leden van de Vereniging tegen de Kwakzalverij uit tot het bijwonen van de jaarvergadering van de Vereniging, die ook ditmaal weer zal worden gehouden in een van de zalen van het Beatrixgebouw van het Jaarbeurscomplex te Utrecht, van station Utrecht CS gemakkelijk te bereiken via de stationstraverse.
Aanvang te 14.00 uur.

OOK NIET-LEDEN ZIJN VAN HARTE WELKOM!

De agenda van de vergadering vermeldt voorts :
1. Opening.
2. In memoriam D. Uitterdijk.
3. Jaarverslagen van secretaris en penningmeester.
4. Bestuursverkiezing.
   Het bestuur stelt de ledenvergadering voor als nieuw bestuurslid te benoemen de heer dr. A.P.M. van Dam uit Den Haag, thans werkzaam als medisch adviseur van een Haags Ziekenfonds en enige particuliere ziektekostenverzekeraars, daarvoor is hij werkzaam geweest als chirurg.
5. Jaarrede van de voorzitter, de heer C.N.M. Renckens.
6. Rondvraag en sluiting.

Kwakzalverij en magie in het tijdperk van de mondige patiënt

C.N.M.Renckens

Aan Voltaire wordt de uitspraak toegeschreven dat de kwakzalverij bestaat sinds de eerste schoft zijn eerste domkop vond. Deze Franse schrijver en filosoof leefde van 1694 tot 1778 en ter gelegenheid van de driehonderdste verjaardag van zijn geboortedag kwam er vorig jaar een nieuwe en inmiddels bekroonde vertaling gebracht van zijn filosofische schelmenroman Candide (1759) uit. In Candide gaat het overigens niet over kwakzalverij, maar wel vindt er op een bepaald ogenblik een interessant gesprek plaats tussen Candide en ene Martin. Zij zijn beide ontkomen uit Suriname en bevinden zich aan boord van een boot op weg naar Frankrijk. Candide vraagt aan monsieur Martin of hij Parijs kent. Martin antwoordt bevestigend en zegt dat je daar dezelfde mensentypes tegenkomt als in heel Frankrijk: 'In sommige provincies is de helft van de bevolking gek, in andere zijn ze doortrapt in weer andere zijn ze wel aardig maar dom, en dan heb je er nog waar ze de verfijnde geest uithangen.' In Parijs had Martin het niet erg naar zijn zin gehad en via een baan bij een drukkerij verdiende hij genoeg geld om naar Holland terug te keren. Intussen had hij in Parijs 'het krantengespuis, het immigrantengespuis en het *dwepersgespuis* ("la canaille convulsionnaire") leren kennen.' In zijn voortreffelijke noten-apparaat legt vertaler Hans van Pinxteren uit, wat er met dat dwepersgespuis werd bedoeld. Naar het graf van de jansenist Paris werden bedevaarten georganiseerd, omdat daar wonderbare genezingen zouden hebben plaatsgevonden. Deelnemers van deze bijeenkomsten raakten in trance en kregen tijdens hun geestvervoering een soort epileptische aanvallen. Deze dwepers werden de 'convulsionnaires' genoemd, mensen die stuipen kregen: magie en genezing waren tweehonderdvijftig jaar heel gewoon, maar wekten ook toen reeds afkeer van weldenkende mensen, zoals genoemde Martin.

In Verre jaren, het eerste van een serie autobiografische prachtboeken beschrijft Konstantin Paustovkij zijn jeugd in het tsaristische pre-revolutionaire Rusland. Als puber ging hij eens uit logeren bij zijn grootmoeder, die van Poolse afkomst was en zeer gelovig. Grootmoeder nam de jonge 'Kontik' mee naar de abdij van Czestochowa. Aldaar vroeg een van de monniken aan de grootmoeder of zij nog last had van een of andere kwaal, die beslist genezen moest worden. Grootmoeder die altijd al gauw dacht dat ze wat had, begon onmiddellijk te klagen over pijn in de hartstreek. De monnik graaide daarop in de zak van zijn jute pij en strooide een handje zilveren voorwerpen op tafel in de vorm van hartjes, handen, hoofden en zelfs kindertjes. 'Er zijn harten van vijf, tien en van twintig roebel. Ze zijn al gezegend. U hoeft ze alleen nog maar aan de icoon van de Heilige Maagd te hangen en er een gebed bij uit te spreken'. Grootmoeder kocht een hart van tien roebel. Even verderop zat een jonge Poolse boerin op het gras, die haar kind de borst gaf. Het kind zag er slecht uit, ademde reutelend en had wijd opengesperde ogen. De vrouw vertelde aan een pafferige boerenjongen: 'Toen mijn zoontje net vijf maanden was, heeft Michàs een ooievaar neergeschoten. Toen hij er

(vervolg op pag. 2)

Inhoud

Colofon

Vereniging tegen de Kwakzalverij

Opgericht 1 januari 1881
Correspondentie-adres: Jister 17-19, 8446 CD Heerenveen; tel. 05130-25956

Bestuur:

Voorzitter: C.N.M. Renckens, vrouwenarts, Hoorn
Secretaris: H. de Vries, apotheker, Heerenveen
Penningmeester: I.H. Harms, dierenarts, Hardenberg
Leden: drs. P.C. Bügel, psycholoog, Groningen; mr. Th. Douma, advocaat, Haarlem; C.P. van der Smagt, huisarts, de Bilt; prof.dr. H. Timmerman, hoogleraar farmacochemie, Voorschoten; W.M. Veenema, huisarts, Joure; W. Zijp, tandarts, Enkhuizen
Adviserend lid: S. Lelie, Middelburg
Redacteur: Vacature.
Het Actieblad tegen de Kwakzalverij verschijnt 5x per jaar.
Abonnement: *f* 45 per jaar.
ISSN: 1383-116X
Postgiro van de Vereniging: 32237 ten name van Penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Hardenberg.
De contributie bedraagt thans minimaal f 50 zulks met inbegrip van het abonnement op het Actieblad tegen de Kwakzalverij; voor studenten en leerlingverpleegkundigen f 10; begunstiger wordt men door een schenking aan de vereniging van minimaal f 500.

(vervolg van pag. 1)

ons huisje mee in kwam, barstte ik in tranen uit en zei: Wat heb je gedaan, sufferd? Je weet toch zeker wel dat God voor iedere gedode ooievaar een kinderzieltje tot zich neemt. Waarom heb je hem doodgeschoten, Michàs?' Toen de boerenjongen niet reageerde, vervolgde ze: 'En sinds die dag is ons zoontje helemaal blauw geworden en begon de ziekte zijn keel dicht te snoeren. Zal de Moeder Gods hem helpen?' De kleine Kontik dacht aan de kleine zilveren kindjes, die de monnik te koop had, maar beheerste de Poolse taal onvoldoende om haar dat advies te geven. Magisch denken was ook aan het begin van onze eeuw nog altijd zeer verbreid.

U, die woonachtig bent in de omgeving van Tiel, hoeft ook aan het eind van de twintigste eeuw niet ver te reizen om dergelijke tafereIen van nabij mee te maken. Sinds 1992 heeft Joke Damman, voormalig balletdanseres en magnetiseuse, in de Evenementenhal alhier een bloeiende praktijk opgebouwd, alwaar zij, onder de artiestennaam Jomanda, volle zalen trekt met optredens als 'genezend medium'. Ik mag u rustig verklappen, dat het voor de kwakzalverijbestrijding in ons land als een verrassing kwam, dat dit soort ouderwetse kwakzalverij - die toch bijna uitgestorven leek - opnieuw op een dergelijke schaal tot bloei heeft kunnen komen. Uit het verleden zijn dit soort praktijken ons natuurlijk zeer goed bekend - Greet Hofmans, Ben Hoekendijk en Willem van de Moosdijk - maar het type leek steeds minder te passen in onze geëmancipeerde, geseculariseerde samenleving. In een uithoek van die samenleving opereert al sinds lange tijd Johan Maasbach, maar daarmee hadden wij het eigenlijk wel gehad. NRC-verslaggever Arjen Schreuder beschreef de gebeurtenissen in Tiel op 28 maart 1994 als volgt: 'In deze ambiance (van 'religieus attractiepark' met Mariabeelden, geneeskrachtige voorwerpen, fonteinen en vijvertjes) worden bezoekers voor tien gulden vergast op twee tot drie uur geestelijke ontspanning, waarbij sommigen worden opgezweept tot opzienbarend gedrag. Brave huisvrouwen zakken als gemesmeriseerd op hun stoel in een diepe slaap, oude heren rollen zuchtend en proestend over de grond, moeders met kinderen in hun armen rennen als door waanzin geslagen voor het podium heen en weer, stuiptrekkende meisjes beginnen om hulp te krijsen, keurige huisvaders staan als verkeersregelende politieagenten op het podium, weer anderen laten harde boeren.' Aan getuigenissen van genezen patiënten is geen gebrek: Schreuder noteerde uit de mond van de gelukkigen: spataderen, reuma, zwakke enkels, migraine, stofwisselingsklachten, leverkwalen, bedplassen, klapperende kunstgebitten, kiespijn, arthrose, blindheid, eczeem, roken, aids, tbc, incontinentie, medicijnverslaving, cara, hernia, huidaandoeningen, koortsblaren, alcoholisme, botkanker, wratten, suikerziekte, ziekte van Parkinson, agressie en nierstenen. (Ik was dan ook zeer verbaasd hier bij mijn aankomst nog zo'n groot ziekenhuis aan te treffen, ik had niet gedacht, dat er voor u nog veel emplooi zou zijn!) Opvallend in de beschrijving was de beschrijving van de stuiptrekkende mensen, die in trance spiritueel 'geopereerd' worden: het arsenaal van mensen om te reageren op een vermeende bovennatuurlijke beïnvloeding is kennelijk beperkt en in de laatste drie eeuwen niet veel veranderd.

De gevoeligheid van de hedendaagse mondige patiënt, met zijn WGBO op zak, voor magische beïnvloeding en voor magisch-ritueel reageren op allerlei dreigingen is klaarblijkelijk allerminst verdwenen of zelfs maar minder geworden dan vroeger. En daarvoor behoeft u nog niet eens naar een passagère *hype* als die van uw lokale 'genezend medium' te kijken, maar ook in de allèdaagse situaties waarin patiënten zijn blootgesteld aan de moderne geneeskunde zullen zeer velen het gevoel hebben, dat zij op magische, althans als overweldigend en onbegrijpelijk ervaren, wijze beïnvloed worden. Zoveel verschil is er niet tussen de gewone patiënt, die de opdracht krijgt gedurende twintig minuten zo stil mogelijk in een CT-scanner plaats te nemen en die vervolgens niet merkt, dat er iets gebeurt, en de hysterica, die wordt uitgekozen om op een van Jomanda's podia 'spiritueel te worden geopereerd'. Beiden ervaren een overweldigende en moeilijk te begrijpen invloed. (Toen de New Age-theoretica en Trouw-columniste Aleid Schilder, na een bezoek aan Jomanda, in haar column van 22 juni 1994 meedeelde, dat zij 'de onzichtbare chirurgen en andere lichte gestalten niet zelf kan zien, maar dat ze wist dat ze er waren', toen schreef een echtpaar studentenpredikanten uit Twente een ingezonden reactie. Zij stelden, dat 'wij in Nederland in vergelijking met de rest van de wereld een niet geringe medische zorg hebben. Jomanda is eigenlijk een luxe. In Bosnie, Koerdistan, Rwanda en andere oorden van verschrikking hebben de gewonden en verminkten aan genezende krachten dringend behoefte. Jomanda zou daar met haar onzichtbare artsen goed werk kunnen doen. Vooral de onzichtbaarheid is een groot voordeel in gebieden waar het voor zichtbare artsen gevaarlijk toeven is').

Omdat er in het sprekersprogramma van vandaag mensen aan het woord komen uit de gedragswetenschappelijke hoek, die vele malen deskundiger zijn, waar het betreft de achtergronden van dit soort primitief denken en reageren, zal ik mij - ook al uit hoofde van mijn activiteiten als bestrijder van kwakzalverij - meer richten op de aanbodzijde van al dit fraais: de hedendaagse kwakzalver.

Die wonderdokters, gebedsgenezers en TV-evangelisten, wat zijn dat nu voor mensen? In het aanbevelenswaardige boek Außenseitermethoden in der Medizin (Darmstadt, 1986; red. Oepen en Prokop) schreef de antropoloog Glowatzki het hoofdstuk Magisches Denken in der Heilkunde. Hij citeerde Irmgard Oepen, hoogleraar gezondheidsrecht te Marburg, die van deze genezers de volgende karakteristiek gaf: 'Goede mensenkennis, zelfverzekerdheid met eigenroem, ontbrekende zelfkritiek tot aan regelrechte ongeremdheid en 'Rücksichtslosigkeit', suggestief optreden, echte en valse vroomheid, een goede gebektheid met pseudologismen, bewuste en

onbewuste onoprechtheid met opsnijderijen en titelzwendel, geldbelustheid, maar ook onbaatzuchtigheid.......'. Glowatzki deelde de wonderdokters in in drie groepen: geestelijk gestoorden (Psychopathologisch Auffällige), goedgelovige onbenullen (Gläubige Ignoranten) en geslepen zakenlieden. Tussen de drie categorieën bestaan vloeiende overgangen, aldus Glowatzki. De criminoloog Schäfer ontdekte in de antecedenten van de niet-medisch geschoolde kwakzalvers een niet gering aantal met een strafblad, waarbij het vooral sexuele delikten en bedrog betrof. De ouderen onder u herinneren zich de zaak-van de Moosdijk nog wel: na zijn ontmaskering kwam ook Van de Moosdijk - na het plegen van een overval - in aanraking met justitie.

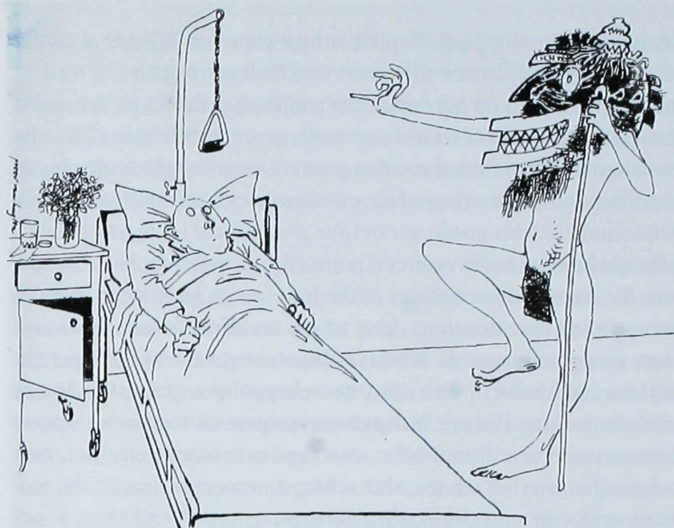
Wij, u en ik dus, wij weten het wel en zien dagelijks hoe beïnvloedbaar de mens is en hoe zeer hij, bij ongeneeslijke ziekten of ondragelijk leed, zijn rationele denken soms tijdelijk verliest en op zoek gaat naar genezing.

'Man in distress wants action - rational if possible, of course, but irrational, if necessary, rather than none at all.' **(Findley)** Veel van onze patiënten zullen daarbij niet altijd rationele keuzen maken en hoe zeer wij dat mogen betreuren en met lede ogen bezien - het zijn vrije mensen en de keuze is nu eenmaal aan hun zelf.

Maar tijdens irrationeel gedrag is de mens kwetsbaar en gevaar van uitbuiting ligt op de loer. *'There is a sucker born every minute, and there is a crook born every hour to take care of sixty suckers.'* **(Joseph Jastrow (1863-1944)).** De neiging om op te treden tegen de mensen, die het leed en de wanhoop van deze categorie patiënten exploiteren en te gelde maken, zal echter bij elk rechtgeaard en weldenkend mens ook aanwezig zijn en sinds 1865 bezat ons land wetgeving, die op dat punt behulpzaam kon zijn: de WUG van Thorbecke. U weet ook, dat deze wet al enkele tientallen jaren een dode letter was, waar het de onbevoegde uitoefening der geneeskunst betrof en dat per 1993 inmiddels een begin is gemaakt met de inwerkingtreding van de Wet-BIG, waarin de geneeskunde tot een vrij beroep wordt verklaard: elke afgekeurde garagehouder of leeuwentemmer kan op elke willekeurige dag het bord homeopaat, natuurgenezer of magnetiseur op zijn deur aanbrengen en een praktijk beginnen. 'Lang leve de keuzevrijheid van de mondige patiënt' en 'Gelijke rechten voor alle geneeswijzen', u kent de kretologie.

Bestrijding van kwakzalverij, beoefend door niet-artsen, vroeger onbevoegden genoemd, is dus vrijwel onmogelijk geworden, althans waar het juridisch optreden betreft. Ik vind dat betreurenswaardig, maar het is een keus geweest van ons volk en de door haar gekozen volksvertegenwoordiging en het is dus niet anders. Twee weken geleden werd in Utrecht een 18-jarige paranormaal genezeres tot zes maanden gevangenisstraf veroordeeld wegens schuld aan de dood van een 24-jarige man, die leed aan suikerziekte. De genezeres had de man verteld, dat hij zijn insuline niet meer behoefde te nemen, omdat zij de ziekte langs 'paranormale weg' had 'overgenomen'. De man overleed na vier dagen in een diabetisch coma. Er zijn wel meer sterfgevallen tgv ondeskundige beoefening der geneeskunde, maar gelukkig blijft de daadwerkelijke schade van deze categorie kwakzalverij meestal beperkt door het feit, dat de meeste mensen genoeg gezond verstand bezitten om met serieuze of alarmerende klachten eerst naar de dokter te gaan en niet naar de plaatselijke haptonoom of acupuncturist. De vrouw met een knobbeltje in de borst, de patiënt die bloedt ophoest, de sportman met zijn gebroken sleutelbeen etc, zij allen weten meestal wel wat hun te doen staat.

Onverminderd belangrijk, ja zelfs belangrijker dan vroeger blijft het om te voorkomen, dat kwakzalverij en magisch denken een

kans krijgt in de groep hulpverleners, die zich - nu helaas zonder exclusief monopolie - kunnen beroepen op van staatswege erkende diploma's. Ik zal mij in het laatste deel van mijn betoog vooral richten op de artsen, maar het verhaal geldt mutatis mutandis eveneens voor tandartsen, dierenartsen, fysiotherapeuten e.d. De patiënt, die zich tot een arts richt, die moet er verzekerd van kunnen zijn, dat hij deze arts kan vertrouwen en dat deze handelt overeenkomstig de regelen van de kunst. De arts dankt zijn privileges, zijn honorarium en het vertrouwen van de patiënt aan zijn universitair verworven kennis, waarin hij grondig is geëxamineerd en die hij via na- en bijscholing op peil houdt. De arts, die zich - hoe relativerend sommigen dit ook kunnen brengen - na het behalen van zijn bul op een zijpad begeeft, maar desniettemin de titel arts blijft voeren misleidt zijn patiënt. Het is nu eenmaal onmogelijk de merkwaardige inzichten, waarop de alternatieve artsen zich beroepen, te combineren met de gewone kennis, waarop onze geneeskunde is gebaseerd: de anatomie van de snijzaal en de operatiekamer verschilt hemelsbreed van de oude atlassen van de Chinese acupuncturisten (over magie gesproken!), de moderne farmacologie geeft inzicht in werkingsmechanisme, metabolisme, werkzaamheid en giftigheid van geneesmiddelen en is in overeenstemming met de kennis van de fysiologische chemie. De opvattingen van de homeopaat daarentegen, met die malle, 18e eeuwse leunstoelfilosofie van het similia-principe, zijn daarin niet in te passen: afwezige moleculen kunnen niet werken en het idee, dat een kleinere hoeveelheid stof door schokschuddende verdunning een alsmaar krachtiger effect zou hebben: als u het begrijpt.....

Gelukkig is het aantal artsen, dat zich op bovengenoemde en aanverwante dwaalwegen begeeft, klein. De Nederlandse Artsenfederatie voor Additieve/alternatieve geneeswijzen (NAAV) telt bijna 1100 leden, hetgeen overeenkomt met 2 tot 3 procent van onze beroepsgroep. Het aantal is dus klein, maar niet verwaarloosbaar. Het vertrouwen, dat patiënten in hun artsen moeten kunnen hebben en houden is gebaat bij een scherp intern toezicht van artsen op hun dysfunctionerende of dissidente vakbroeders. Voor elke professionele groep, of dat nu notarissen, advocaten, politiefunctionarissen, journalisten of artsen zijn, geldt: een verwijt, dat aan een van de vakgenoten kan worden gemaakt, wordt door de hele groep gevoeld. Daarom bestaan er van oudsher ook in de geneeskunde gedragsregels, tuchtrechtspraak en collegiale rechtspraak. De KNMG heeft zijn interne rechtspraak en wettelijk is deze vorm van kwaliteitsbewaking bekrachtigd en tot wet verheven in de tuchtrechtspraak.

Het probleem van de alternatieve arts raakt elke medicus en onverschilligheid of zelfs tolerantie zijn mijns inziens laakbaar. Er zal iets moeten gebeuren, want hoezeer het aantal procentueel meevalt, het is aanzienlijk groter dat het ooit was in de recente geschie-

denis van ons vakgebied. Ik pleit er hier voor - en ik deed al eerder - om alternatieve artsen allereerst een reclassering aan te bieden: indien men beseft op het verkeerde pad te zijn, dan moet een gesuperviseerde terugkeer naar de gewone geneeskunde mogelijk zijn. Het alternatieve verleden zou dan geen rol meer mogen spelen bij de beoordeling van de vraag of de ex-alternatieve arts nog voldoende bekwaamheid (een goede geestelijke gezondheid en regulier-medische vakkennis) heeft voor een normaal functioneren. Voor de artsen, die dit niet meer hebben of die hun fouten niet inzien, pleit ik voor strenge maatregelen: deze artsen zouden allereerst geen lid meer mogen zijn van de **KNMG,** die zo ongeveer werd opgericht om aan kwakzalverij en voorwetenschappelijke geneeskunde een einde te maken. Binnen **huisartsengroepen en medische staven** moeten tegen hen disciplinaire maatregelen worden getroffen, juist vakgenoten zien het eerste en het scherpst, wanneer iemands functioneren onder de maat blijft, de patiënt nu eenmaal veel later. Daarnaast zou ook de **tuchtrechtspraak,** op initiatief van de Inspectie, moeten optreden tegen alternatieve artsen. Nu gebeurt dat eigenlijk alleen als er ernstige schade aan de gezondheid van patiënten is aangericht. Preventiever optreden verdient de voorkeur, want het gevaar ligt altijd op de loer.

Artsen, die hun patiënten in alle ernst behandelen met bijv. verdunde keukenzout (Natrium muriaticum D30), met het steken van dunne naalden in oorlel of neuswortel, die diëten voorschrijven ter genezing van kanker, reuma of MS, deze artsen zijn in de war of erger, zij beschamen hun collega's en leermeesters en schaden de status van het beroep. Zij zijn de titel arts onwaardig. Zij zijn veeleer magiërs, want ze zien zaken, die er niet zijn en ook in 1995 moeten mondige patiënten tegen hen in bescherming worden genomen.

Ik wil eindigen met Voltaire, zoals ik met hem begon. De beroemde laatste woorden van Candide luidden: 'Il faut cultiver notre jardin'. Welnu, dames en heren, ook in de tuin van Asklepios is regelmatig tuinieren van levensbelang. Ook daar groeit onkruid en zelfs giftig gewas en de hoveniers, die daarvoor verantwoordelijk zijn, die zullen de tuin van Asklepios moeten verlaten. De gewone hoveniers hebben het waarachtig ook zonder hen al moeilijk genoeg om hun tuin op orde te houden.

Deze tekst werd uitgesproken op het Symposium "Magie en Medicijnen", gehouden in het ziekenhuis Rivierenland te Tiel op 31 mei 1995.

Welke geleerde heeft gelijk?

Geleerden zijn het nooit helemaal eens, althans niet in een vrij land waar onderzoekers niet gedwongen kunnen worden om klakkeloos te beamen wat premier Kok zegt. Je kunt het zo gek niet bedenken, aardstralen, UFO's, homeopathie, astrologie, de evolutieleer, de gevaren van drinkwater fluoridering, de zegenrijke werking van megadoses vitamine C, of er is wel iemand met een doctorstitel of een Nobelprijs, die een mening verkondigt die afwijkt van de mening van het leeuwedeel van de deskundigen.

Hoe kom je er achter of zo'n opposant een zonderling is bij wie een draadje los zit, of juist een visionair genie, dat zijn tijd zo ver vooruit is dat hij roept in de woestijn? Deze krant vindt bijvoorbeeld dat Aids door een virus wordt veroorzaakt, het Humane Immunodeficiëntie Virus, HIV. De Koninklijke Nederlandse Akademie voor Wetenschappen (KNAW) is het daarmee eens. Prins Claus heeft zelfs vorig jaar de Amsterdam prijs voor Geneeskunde van de KNAW uitgereikt aan Luc Montaignier voor de ontdekking van dit virus. Toch zijn er mensen, zoals Peter Duesberg en Kary Mullis, die de wereld rondreizen met de boodschap dat Aids niet door HIV wordt veroorzaakt. Duesberg is één van de grondleggers van de tumorvirologie en zijn onderzoek met tumorvirussen in de 60er en 70e jaren heeft hem het lidmaatschap van de National Academy of Sciences in Amerika opgeleverd. Academielid word je niet zo maar in Amerika; hij heeft dus iets gepresteerd. Mullis kreeg in 1993 de Nobelprijs voor Scheidkunde voor de ontwikkeling van een nieuwe techniek voor DNA analyse, die in geen DNA lab meer ontbreekt. Ook niet de eerste de beste dus.

In dit geval is de conclusie wie gelijk heeft niet moeilijk, althans voor wie de betrokkenen kent. Zowel met Duesberg als met Mullis is iets mis. Duesberg is een originele, eigenzinnige onderzoeker, maar halverwege zijn loopbaan is hij het spoor bijster geraakt. Het eerste signaal van dit ontsporing kwam met een paar artikelen, waarin Duesberg zich keerde tegen het idee dat kanker veroorzaakt wordt door defecten in regelgenen die de celdeling en het celgedrag regelen. Omdat Duesberg zelf aan dit idee had bijgedragen, trok zijn afwijkende visie aanvankelijk de aandacht. Lang duurde dat niet. Al gauw werd zonneklaar hoe beschadigde regelgenen kanker veroorzaken en niemand keek meer om naar Duesberg, wiens tegendraadse visie onjuist was gebleken. Toen stortte Duesberg zich op Aids. In 1985 sprak hij daar over in Amsterdam tijdens het 3-jaarlijkse wereld biochemie congres. Zijn voordracht was miserabel, meer een politieke speech dan een analyse van de feiten. Zijn eigenzinnigheid was doorgeschoten naar querulantie. Zolang er geen antiviraal vaccin is dat Aids voorkomt en geen antiviraal middel dat Aids geneest, blijft Duesberg gehoor vinden voor zijn karikaturale ideeën over de oorzaak van Aids.

Mullis heb ik van dichtbij meegemaakt, toen wij in 1992 allebei een prijs in Duitsland kregen. Ik vond hem toen een hele rare snuiter. Tijdens de persconferentie begon hij op zo'n vreemde wijze uit te pakken tegen milieuactivisten, dat de organisatoren niet wisten hoe gauw ze het woord moesten geven aan die tactvolle professor uit Amsterdam met zijn koddig Rudi Carrell accent. Later heb ik Mullis zijn litanie tegen het belang van biodiversiteit nog eens horen herhalen op CNN. Hij was toen in gezelschap van de andere Amerikaanse Nobelprijswinnaars van 1993 en die snoerden hem krachtdadig de mond. Mullis heeft een belangrijke techniek ontdekt en daarvoor terecht de Nobelprijs gekregen. Dat is ook meteen het enige dat hij heeft ontdekt en van AIDS heeft hij geen verstand. Zijn uitspraken op dat gebied (en op bijna elk ander gebied) zijn m.i. dan ook weinig waard.

In het geval van Aids is de zaak dus vrij simpel, maar hoe herken je in het algemeen de wetenschappelijke zonderling en hoe onderscheid je de zonderling van het genie? Ook een genie kan opvattingen verkondigen, die door het gros van zjin vakgenoten niet worden geaccepteerd, maar dat komt omdat hij een stap voor is. Hoe weet je als buitenstaander of een tegendraadse mening de wijsheid van de toekomst is of de onwijsheid van de querulant? Een foolproof profiel kan ik u niet bieden, maar aan 37 jaar intensieve omgang met onderzoekers heb ik wel een signalement overgehouden van de drie typen zonderling, die de wetenschap in discrediet brengen.

Het gemakkelijkste te herkennen is de charlatan. Getooid met een doctors of professors titel, prijst de charlatan in dubieuze ochtendbladen chelatietherapie aan of andere modegrillen uit het alternatieve circuit. Op zijn best zijn charlatans pseudo-wetenschappers die het in de echte wetenschap niet hebben kunnen trekken en die hun hang naar aandacht en publiciteit kunnen bevredigen in de lunatic fringe. Op zijn slechtst zijn het oplichters die hun beurs spekken. De diagnose levert zelden problemen op. Soms is er een zeer charismatische charlatan, die een parlementslid weet te betoveren en dan is er een knorrig advies van de Gezondheidsraad nodig om de zaak recht te trekken. Wie echter deze krant leest en dubieuze ochtendbladen mijdt, heeft geen Gezondheidsraad advies nodig om charlatans te kunnen herkennen.

Een lastiger categorie zijn de wetenschappelijke querulanten. Zij zijn principieel in de contramine en omdat de wetenschap wel eens een verkeerde weg inslaat, hebben ze een enkele keer gelijk. Als zij ongelijk hebben, zijn zij meestal te herkennen door een lange voorgeschiedenis van tegendraadsheid en door de schrille toon waarmee zij hun vakgenoten de les lezen.

Het moeilijkst te herkennen is de wetenschappelijke waan. Onderzoekers zijn niet beter bestand tegen wanen dan andere mensen en bij onderzoekers kan de waan een wetenschappelijke vorm krijgen. Ook zeer goede onderzoekers kunnen hierdoor getroffen worden. Intellect beschermt niet tegen waan. Zulke wetenschappelijke zonderlingen hebben soms imponerende kwalificaties. Hoe herken je zo iemand?

Dit type zonderling is altijd emotioneel zeker van zijn/haar zaak, bijna altijd achteloos in de bewijsvoering, meestal paranoïde, en ook vaak oud. Die ouderdom is geen betrouwbaar kenmerk, er zijn ook jonge onderzoekers, die het spoor bijster raken, maar de eerlijkheid gebiedt mij te vermelden dat er meer onderzoekers van mijn leeftijd zijn met zonderlinge ideeën dan onderzoekers van dertig. De ouderdom komt met gebreken, ook in de wetenschap. Het grensgebied tussen originele ideeën en waanideeën is nauw en grillig en verlies van neuronen kan er toe leiden dat iemand over de grens gaat. Linus Pauling, zonder twijfel een geniale chemicus, is die grens overgegaan toen hij op latere leeftijd bezeten raakte van het idee dat vitamine C een panacee is tegen elke kwaal, kanker, hart- en vaatziekten, noem maar op.

Het belangrijkste kenmerk van dit type zonderling is echter de emotionele zekerheid dat het eigen standpunt de waarheid vertegenwoordigt. Als retorische truc wordt de waarheid nog wel eens als hypothese gepresenteerd, maar toon en inhoud van het betoog laten zien dat de spreker geen twijfel kent. Wie anders denkt, is misleid of omgekocht. Uit die zekerheid ontspruit ook het kenmerkende dédain voor experimentele gegevens, die niet passen in de theorie. Een serieuze onderzoeker ligt wakker van het ene experimentele gegeven, dat niet in het plaatje past, omdat dat enige lastige feitje uiteindelijk de hele theorie onderuit zal halen. Wie achteloos wegwuift wat niet past, is op weg naar een grote blunder. De natuur zit gecompliceerd maar logisch in elkaar en wie denkt die complexiteit te kunnen raden, i.p.v. systematisch gegevens te vergaren en ideeën te toetsen, eindigt met zichzelf en anderen voor de gek te houden, zoals zonderlingen meestal doen.

Ik ontken niet dat het wetenschappelijk denken met horten en stoten gaat en dat flitsen van inzicht een rol spelen. Iedereen, die wel eens iets aardigs ontdekt heeft, ziet de flits, waarmee dat gepaard ging, nog voor zich. Een serieuze onderzoeker heeft echter geleerd om zijn Aha-Erlebnisse te wantrouwen. Behalve de momenten, dat ik echt iets had gevonden, herinner ik me namelijk ook nog al die flitsen, die later losse flodders bleken te zijn. Hoe vaak zag ik niet alle gegevens in een flits in elkaar passen, om vervolgens in de volgende dagen mijn intense emotionele zekerheid te zien eroderen onder de feiten, die door nuchtere promovendi werden aangedragen.

Zo komt het dus dat geleerden het nooit helemaal eens zijn. Dat kan wel eens lastig zijn voor politici, die moeten beslissen, of voor leken, die niet meer weten wie te geloven. In een vrij en hoog ontwikkeld democratisch land als het onze is het toch doorgaans makkelijk om er achter te komen wie gelijk heeft. Als de Koninklijke Akademie voor Wetenschappen rapporteert dat aardstralenkastjes volksverlakkerij zijn, dan kunt u er veilig vanuit gaan, dat aanschaf van zo'n kastje weggegooid geld is. De kans dat die eigenwijze baasjes in de KNAW allemaal aan de leiband van industrie of politiek lopen is verwaarloosbaar. Als alle Nederlandse Aids deskundigen ervan overtuigd zijn dat Aids veroorzaakt wordt door HIV, dan zal dat vast zo zijn, ondanks de kritische stukken van Duesberg, die zich in een onhoudbaar standpunt heeft vastgebeten, en ondanks de oprispingen van die rare snuiter Mullis, die door zijn Nobelprijs de kans krijgt om halfbakken meningen te ventileren over zaken, waar hij geen verstand van heeft.

En Semmelweis dan, die werd toch ook niet geloofd met die kraamvrouwenkoorts? Die had ook gelijk en werd niet au sérieux genomen door de establishment. Jazeker, maar de geneeskunde is in 130 jaar onherkenbaar veranderd. Van een dogmatische, op onjuiste premissen gestoelde activiteit met dubieuze resultaten, is het een rationeel en nuttig beroep geworden, gebaseerd op een preciese kennis van het functioneren van ons lichaam. Er valt te leren van het verleden, maar daarbij moet je wel je verstand gebruiken. De Semmelweis van vandaag is een gisse assistent in opleiding en als zijn slimme idee niet wordt opgepikt door zijn directe baas, dan staan er 10 anderen klaar om dat idee over te nemen.

Waar deskundigen het niet eens zijn, en ik bedoel hier echte deskundigen, die werkelijk van mening verschillen, dan zit er weinig anders op dan af te wachten totdat meer gegevens beschikbaar zijn en de deskundigen het wel eens worden. Waar politieke beslissingen moeten vallen vôôr die consensus bereikt is, zit er weinig anders op voor politici dan goed te luisteren. Een brede commissie, een wetenschappelijke rechtbank, of een Academie advies moet dan uitkomt bieden. Men moet echter geen illusies hebben over de mogelijkheid om in complexe problemen snel simpele oplossingen te vinden. H.L. Mencken zei het al: "For every complex problem there is a simple, easy to convey, wrong solution".

P. Borst.

Dit artikel is eerder verschenen in NRC Handelsblad, en wordt thans opnieuw gepubliceerd met toestemming van de auteur.

Lezing:

'De introductie en ontvangst van de homeopathie in Nederland in de 19de eeuw'

Dr. Marijke Gijswijt-Hofstra
Universitair hoofddocent Vakgroep Nieuwe en Theoretische Geschiedenis van de Universiteit van Amsterdam

Plaats: Jaarbeurs (Beatrixgebouw) te Utrecht
zaterdag, 7 oktober 1995 14.00 uur
Entree: gratis
Inlichtingen: tel 05130-25956

(De spreekster is sociologe en was prominent lid van de werkgroep Magie en geneeskunde. Zij publiceerde behalve over de geschiedenis van de homeopathie, over magie en toverij, afwijking en tolerantie en de sociaal-culturele geschiedenis van de geneeskunde)

Onbegrijpelijk

Het gebeurde zeker twintig jaar geleden, maar de huisarts die mij het verhaal vertelde, is het nog allerminst vergeten. Een jonge man uit zijn praktijk, lijdend aan een ernstige vorm van astma en aan eczeem, was onder behandeling van een longarts en gebruikte, dat was de huisarts uiteraard bekend, diverse medicijnen, waaronder ook *prednison* in aanzienlijke dosering. Deze medicatie hielp goed en het was de huisarts dan ook aanvankelijk onduidelijk waarom bij zijn patiënt zowel de astma als het eczeem in korte tijd zo konden verergeren. De man werd zeer benauwd en ontwikkelde hoge koorts, kennelijk ten gevolge van een longontsteking. Na enig praten kwam de bekentenis er uit: de man had zich, buiten medeweten van zijn huisarts onder behandeling van een Utrechts homeopathisch arts gesteld en deze had geadviseerd, zonder overleg met huisarts of longarts, de prednison te laten staan. Dit had dus geleid tot het voorspelbare verergeren van de ziekteverschijnselen bij de patiënt, die nu zo uit de hand liepen, dat de tevredenheid van de homeopaat over de zo gewenste 'Erstverschlimmerung', nu voor de patiënt toch wat kwestieus begon te worden. Met hervatting van de prednisonmedicatie en krachtige antibiotica herstelde de patiënt weer vlot van zijn avontuur.

De huisarts had al eerder kennis gemaakt met de activiteiten van dezelfde homeopathische collega, toen - enkele jaren eerder - een jonge vrouw vanuit Utrecht verhuisde en zich in zijn praktijk als patiënte liet inschrijven. De vrouw had buikklachten en wenste bij het kennismakingsgesprek een nieuw recept van de haar door de eerder genoemde arts voorgeschreven homeopathische middelen. Zij gebruikte deze al bijna een jaar en ze was nog niet van haar hardnekkige klachten af. Mijn zegsman wilde toen eerst een lichamelijk onderzoek verrichten, waarmee zij aarzelend instemde. Zij was dat bij haar andere arts niet gewend. Tot zijn ontsteltenis vond de huisarts een zeer grote, kennelijk kwaadaardige tumor in de buik van de vrouw en die diagnose was correct: zij overleed aan die miskende ziekte enkele maanden later, met nalating van haar twee jonge kinderen, die nog op de kleuterleeftijd waren.

Op 21 juni 1989 organiseerde de afd. Westfriesland van de KNMG een discussie-avond, waaraan ondergetekende deelnam. De titel van mijn voordracht luidde (in de tijd van de kruisraketten!): 'De alternatieve geneeswijzen de wereld uit, te beginnen met de homeopathie'. Mijn opponent was een vooraanstaand homeopathisch arts, die sprak over 'Homeopathie, van oudsher een integrale geneeswijze'. Hij bleek een vriendelijk, innemend ogende, grijzende collega, aan wie men als patiënt direct zijn vertrouwen zou schenken. Wij hadden een allervriendelijkst gesprekje vooraf en zijn verzoek om als tweede, dus na mij, te mogen spreken was voor mij geen probleem. Inhoudelijk was zijn verhaal niet erg sterk en met voornamelijk casuïstiek trachtte hij zijn gehoor te overtuigen. Ik herinner mij daarvan vooral erg onduidelijke foto's van schildklierlijders, waarvan de oog-afwijkingen dankzij homeotherapie zouden zijn verdwenen. Dat was echter op de foto's maar moeilijk te zien. Hij legde ook veel nadruk op zijn vroegere activiteiten als lid van de werkgroep Homeopathie van het NHG, die kennelijk toen bestond.

Sinds 1993 doceert aan de Vrije Universiteit als zogenaamd privaat-docent homeopathie de heer Bodde, door mij eerder tot BB (bruggehoofd Bodde) bestempeld omdat hij voor homeopathie-adepten zeer belangrijk is: immers er wordt aan de universiteit wel degelijk homeopathie gedoceerd etc. Naar verluidt is de decaan van de medische faculteit erg content met Bodde's functioneren: hij is veel opener dan zijn voorganger en brengt zijn eigenaardige opvattingen relativerend en modern. Ook aarzelt hij niet tegenstanders van de homeopathie aan het woord te laten en zo gaf ons bestuurslid Van der Smagt vorig jaar een gastcollege aan Bodde's leerlingen. De voorganger van Bodde was meer omstreden: hij werd o.m. in 1989 door Ariëns betrapt op frauduleuze uitspraken over wetenschappelijk onderzoek met ratjes, die homeopathisch werden behandeld. Hij stelde in het boek Integrale geneeskunde (Wolters-Noordhoff 1989, red. C.W. Aakster, P. van Dijk en R. van Wijk) letterlijk: *'In Nederland is een bescheiden begin gemaakt. Zo startte in 1981 een experimenteel onderzoek onder leiding van prof. van Rees op de afdeling endocrinologie van het Sylvius-laboratorium voor farmacologie te Leiden. Bij dit dubbelblind onderzoek werd een werking van het wildemanskruid (pulsatilla) in de D30 op ovaria van ratten vastgesteld'.* Van Rees schreef Ariëns destijds, dat bij het onderzoek (met zes ratjes, uitgevoerd op verzoek van dr.A.van 't Riet) absoluut geen werking van pulsatilla werd aangetoond en toonde zich 'zeer ongelukkig met de vermelding van dit onderzoek in het boek Integrale geneeskunde'. De privaat-docent heeft zijn uitlatingen nimmer willen rectificeren.

De colleges schijnen ook niet erg boeiend geweest te zijn. Hij herhaalde eindeloos zijn therapeutische successen, zoals bijvoorbeeld bij bewusteloze patiënten met een CVA (hersenbloeding): hij haalt ze zo uit het coma door toediening van enkele druppels Opium D 30 in de wangzak! Kinderen met oorontsteking moeten, als ze ijlen en agressief gedrag vertonen bella donna hebben en als ze zoet zijn, dan verdient behandeling met gammomilla de voorkeur. Alsmaar die casustiek! Veel studenten had hij dan ook niet.

In het *Actieblad* van april 1995 schreef Ternee zijn stukje over het lintje, dat ten deel was gevallen aan de homeopathisch apotheker Fontijn van VSM. Hij oordeelde dat eens in de tien jaar een lintje voor een alterneut niet te veel was en schaarde zich rond de troon van Oranje. Inmiddels is zijn optimistische uitspraak over 'één lintje per tien jaar voor een kwakzalver' echter door de harde feiten achterhaald, want ter gelegenheid van koninginnedag 1995 heeft het Hare Majesteit behaagd opnieuw aan een homeopaat, nu een arts,

een onderscheiding toe te kennen. Houd u vast, beste lezer: de geridderde (thans officier in de Orde van Oranje-Nassau) was dezelfde, die twintig jaar geleden het bijna fatale advies gaf aan de astmapatiënt en een kwaadaardige tumor bij een jonge vrouw over het hoofd zag, en was ook dezelfde met wie ik in 1989 te Hoorn discussieerde. Hij was het ook, die destijds gedurende vele jaren aan de VU les gaf in de homeopathische dwaalleer en die moedwillig en volhardend loog over de successen van homeopathie bij proefnemingen met ratten. Zijn naam luidt: H.P.J.A.Maas.

Iedere arts maakt fouten en het gaat mij er - hoewel ik natuurlijk geen liefhebber ben van de homeopathie - echt niet om om 'de waardeloosheid van aardappels in het algemeen te demonstreren aan één zak rotte eigenheimers' (W.F.Hermans), maar als zo'n zak rotte eigenheimers op een landbouwbeurs een eervolle vermelding krijgt, dan grijpt ondergetekende toch echt even naar zijn pen.

Waarom zoveel woorden vuil gemaakt aan een onbeduidend en al bijna vergeten en gepensioneerd arts, zult u misschien toch willen weten. De man oefent waarschijnlijk geen praktijk meer uit en dat lintje, dat is iedereen toch al heel snel weer vergeten? Hoogstens zou het nog eens ter sprake kunnen komen, als hij - door zijn vrouw om een boodschap gestuurd - door de kruidenier op de hoek wordt aangesproken over zijn knoopsgatversiersel. Pseudo-onverschillig en vriendelijk zal hij dan antwoorden: 'Dat? O, dat is een koninklijke onderscheiding wegens mijn verdiensten voor de homeopathie'.

Maar de lezer zal hopelijk begrepen hebben, dat dit stukje niet slechts gaat over de heer Maas uit Utrecht, allerminst. En het gaat evenmin over een koninklijke dwaling bij het toekennen van begeerde ridderorden, hoewel het natuurlijk minder prettig is voor andere dragers van dit type onderscheiding, dat zij nu gezelschap hebben gekregen van een jokkebrok, om maar geen andere kwalificatie te noemen. Neen, dit stuk gaat natuurlijk over de idiotie van het nog altijd bestaande 'privaat-docentschap' homeopathie aan de medische faculteit van de Vrije Universiteit te Amsterdam. Zonder noemenswaardig verzet - integendeel: men hielp actief bij de selectie van Maas' opvolger - van het faculteitsbestuur draait daar nu Bodde zijn pseudowetenschappelijke lesjes af en bederft de medische jeugd, voorzover de andere docenten hen niet hebben kunnen immuniseren tegen de daar verkochte onzin. Vroeg of laat zal ook deze fakkeldrager zich in leugens moeten verstrikken: men kan toch niet een jaar lang alleen maar wondergenezingen oplepelen? Zo gauw hij uitspraken van wat meer algemene aard doet, dan zijn leugens of op zijn minst grootspraak onvermijdelijk en dan zal ook Bodde, die de laatste tijd vervaarlijk dicht tegen VSM aanleunt, op zijn beurt voor opspraak zorgen. Immers 'al is de homeopathie nog zo snel, de waarheid achterhaalt haar wel!' De medische faculteit van de VU vindt het allemaal prachtig. En dat vind ik niet alleen schandelijk, maar vooral volkomen onbegrijpelijk.

C.R.

Elf gram

Een mens heeft niet altijd te kiezen in het leven, placht mijn goede vader wel te zeggen. Dat geldt voor velen, maar zeker voor hen, die af en toe de moeite nemen om de kwakzalverij in ons land eens iets in de weg te leggen. Die kwakzalverij is een veelkoppig monster en ook bij de bestrijding ervan kan men zijn voorkeuren hebben. Wijlen Uitterdijk, ons vorig jaar overleden bestuurslid, kon zich eigenlijk alleen maar echt opwinden over de zogenaamd paranormaal begaafden, die hij als bedriegers en oplichters zag, en over wie hij een schat van anekdotes paraat had, waarin hun trucs werden onthuld. Ik zelf vind het wel eens moeilijk om de juiste mate van verontwaardiging op te brengen voor de nu zo ouderwets aandoende vormen van kwakzalverij als magnetiseren, gebedsgenezing, handoplegging en kruidengeneeskunde. In een tijd, waarin de Artsenfederatie voor Alternatieve Geneeswijzen ruim 1100 leden telt, vormen die ongediplomeerde kwakzalvertjes wel de minste van mijn zorgen. De Rotterdamse antroposofisch arts Hugo Verbrugh verweet onze Vereniging in NRC Handelsblad destijds medeplichtigheid (sic!) aan het drama van de 'iatrosofen', omdat wij ons te veel richtten tegen alternatieve artsen en de 'echte boeven' ongemoeid leken. Het was Wim Köhler, die deze wijze woorden vermelding in zijn krant de moeite waard vond. Wat Verbrugh zei was weer eens onzinnig, want artsen met absurde, alternatieve opvattingen zijn niet alleen gevaarlijker dan niet-medici ('A practitioner is a quack with a license to kill', zei de cynicus Ambrose Bierce eens), maar het valt hen ook intellectueel en moreel veel zwaarder aan te rekenen, dat zij opvattingen huldigen, die evident in tegenspraak zijn met de kennis, waarin zij zijn geëxamineerd en waaraan zij een van rijkswege erkend diploma ontlenen.

Om erg serieus op te treden tegen het Tielse fenomeen Jomanda daar heb ik dan ook nimmer veel heil in gezien. Natuurlijk valt het aan de kaak stellen van die genezingskermis in Tiel ruimschoots binnen de doelstellingen van onze Vereniging en na een verzoek van RTL-5 is, enige tijd terug, ons bestuurslid Bügel een confrontatie met Jomanda op de TV natuurlijk niet uit de weg gegaan, maar veel nut bleek dat toch niet op te leveren. Een beetje negeren, dat leek toch het beste, want een lang leven hebben deze types toch meestal niet en aan discussies met echte vertegenwoordigers van de wetenschap ontlenen zij natuurlijk weer prestige. Zelfs Verbrugh rekende Jomanda kennelijk niet tot de 'echte boeven' en schreef laatst ergens, dat 'zelfs de Vereniging tegen de Kwakzalverij niet zo laag schoot'. Het kwakzalversblad Care (dat vorig jaar december nog een subsidie van 8500 gulden van VWS ontving) dacht daar anders over en wijdde in december 1994 een reportage aan de 'Lady of the Light' uit Tiel, waarin o.a. de arts en paranormaal therapeute Karen Waumans aan het woord kwam. De reportage was getiteld Massa-therapie zonder keurmerk, verwijzend naar het ANG-streven om tot certificatie en registratie van alternatieve genezers te komen, overigens ook al een activiteit, die financieel wordt ondersteund door VWS. Verbrugh is lid van de redactieraad van het blad en heeft er zijn vaste column.

Niets voor mij dus: het kermis-achtige gebeuren rond die malle Jomanda dat vond ik altijd meer iets voor een paar goede grappen en Youp van 't Hek, Freek de Jonge en Jack Spijkerman hebben in dat opzicht al goed werk gedaan. De laatste merkte meermalen met zijn ontwapenende subtiliteit op, dat Tineke de Nooi, die Jomanda opstootte in de vaart der volkeren, nog altijd de twee vingers mist, die zij ooit verloor. En toen de buurvrouw van Freek hem vertelde, dat zij a.s. vrijdag al weer voor de dertiende maal naar Jomanda zou gaan, zei ze er als grapje bij: 'Goed, dat ik, niet bijgelovig ben!'.

Ik heb dan ook lang moeten nadenken, toen mij vanuit Nijmegen het eervolle verzoek bereikte om in het Studium generale van de universiteit op te treden als 'aanklager' van Jomanda in een soort proefproces. De avond werd mede georganiseerd door de Thomas More Academie, een katholiek samenwerkingsverband voor levensbeschouwelijke en maatschappelijke vragen. Ik zou die avond mijn, tegenover de geïllustreerde pers wel eens terloops gedane bewering dat Jomanda een kwakzalfster is, moeten uitbouwen en zo juridisch mogelijk moeten verdedigen. Jomanda zou worden verdedigd door Aleid Schilder, die als New Age-adept werd geïntroduceerd en die

de rol van de 'advocaat' op zich zou nemen. De avond zou worden voorgezeten door prof.mr.J.H.Hubben, hoogleraar gezondheidsrecht te Nijmegen. De organisatoren verwachtten, hetgeen ook zou uitkomen, grote belangstelling van de media en verweten 'maatschappelijke instituties', als gezondheidszorg, wetenschap, levensbeschouwing en politiek, onverschilligheid en 'oppervlakkige kritiek'.

Zo bevond ik mij dus op 23 mei in een tjokvolle Aula major van de Nijmeegse universiteit achter een spreekgestoelte, vermoedende dat Jomanda zich thuis zat te verkneukelen over, zoals *De Gelderlander* schreef, haar talent om ook op afstand van Tiel een zaal vol te kunnen laten stromen. Driehonderd belangstellenden en meer dan honderd teleurgestelden buiten. Ik ben die avond van verbazing niet meer bijgekomen. Succes had ik daar niet: mijn aanvallen op de genezeres-kwakzalfster waren voor de zaal en de meeste 'getuigen' niet overtuigend en zelfs het opnoemen van de mogelijkheid, dat hier boerenbedrog in het spel zou kunnen zijn, werd al als voorbeeld van buitengewone vooringenomenheid beschouwd.

Het meest onthullend was voor mij echter de kennismaking met de gedachtenwereld van mijn opponente Aleid Schilder, een ex-gereformeerde domineesdochter (haar vader was initiatiefnemer van het schisma, dat leidde tot het Art. 31 K.O. genootschap), die werkzaam is als klinisch psychologe en o.a. in haar *Trouw*-column, waaraan overigens binnenkort een voor Schilder onvrijwillig einde komt, de ideëenwereld van de New Age uitdraagt. Dat betekent, voor wie het nog niet wist, nogal veel: karmische oorzaak-gevolg-ketens, reïncarnatie-ervaringen, kosmische maandwisselingen, zoals die van 2014 als de Waterman aanvangt, gesprekken met Paulus, die delen van zijn brieven herroept, dominante therapeuten en persoonlijke crises en groei, regressietherapie enzovoorts. (Hoofdredacteur Jan Greven van *Trouw* zat er toenemend mee in zijn maag. Dit werd echt te gek en het zal per september 1995 dan ook niet meer in zijn krant te lezen zijn) Tijdens de Nijmeegse avond werd mij weer eens duidelijk hoe onoverbrugbaar de kloof is tussen mensen met enige gezonde scepsis en de 'gelovigen' van de Nieuwe Tijd. Schilder's betoog was zeer verwarrend en voor ondergetekende moeilijk te volgen. Als men niet - waarin dan ook - ergens in gelooft, dan is men al direct afgeschreven en toen een van de getuigen, de Skepsis-vertegenwoordiger Koene, meedeelde niet gelovig te zijn, toen kwam er een meewarige glimlach op het gelaat van de 'advocaat': van hem hebben wij niets te vrezen c.q. te verwachten. Zij deed toch wel haar best om wetenschappelijk over te komen, want ze bleek op de hoogte te zijn van een 'nieuw apparaat' op het Utrechts parapsychologisch instituut, waarmee geestelijke processen konden worden gemeten. Voor de grootste hilariteit, in de haar toch niet onwelgezinde zaal, en voor mijn opperste verbazing zorgde zij echter toen zij aan getuige Zwanikken (emeritus hoogleraar psychiatrie) vroeg of de mens een geest had. Toen Zwanikken antwoorde, dat hij dat een onbruikbaar begrip vond en dat wij ons heus niet zo erg van meikevers e.d, onderscheidden, toen kwam reïncarnatie-aanhangster Schilder met haar grote troef. In Amerika was er wetenschappelijk onderzoek gedaan, waarbij doden werden gewogen voor en direct na de dood. Na verdiscontering van urineverlies, transpiratie e.d. bleek er dan steeds 11 gram te ontbreken. Hoe kon dat? De zaal brulde en Zwanikken, geamuseerd, antwoordde: 'Nee, dat onderzoek ken ik niet, maar ik begrijp dat dat dus de geest moet zijn'.

Hoe een geest die elf gram weegt ooit zou kunnen opstijgen, dat blijft voorlopig een andere vraag, maar zo werd het dus toch nog een leerzame avond. Opnieuw is echter diep tot mij doorgedrongen, dat wij nooit iedereen zullen kunnen overtuigen. Zelfs het zaaien van twijfel is, als er 'geen goede aarde' aanwezig is vaak onmogelijk. Wetenschappelijke scepsis en gezonde achterdocht kunnen waarschijnlijk wel samengaan met geloof, maar als de bereidheid tot geloven verwordt tot naïeve bijgelovigheid en argeloze nieuwsgierigheid, dan wordt de kloof onoverbrugbaar. Het zij zo.

Chronique scandaleuse 1994

Drs. A.L.Ternee

'Refreshing: Meeting a man who believes all he reads in the papers.'
Ambrose Bierce, in 'The Devil's Dictionary'.

Periodiek moet ons bureau worden opgeruimd en op dat bureau bevinden zich dan nog talrijke knipsels, berichten, artikelen, die voor onze lezers wellicht interessant zijn, maar die nog zijn 'blijven liggen'. In dit stuk zullen, rijp en groen dooreen, een aantal van deze 'berichten aan de samenleving' voor de vergetelheid worden behoed. U mag het zien als een 'kwakzalvers-allerhande', die voorkomt dat slechts de namen van de grote kwakzalvers voortleven.

Vijftig handtekeningen

De 47-jarige paranormaal genezer/magnetiseur D.B. stond terecht voor de Haarlemse rechtbank wegens verdenking van verkrachting en aanranding. Zijn raadsman overhandigde de rechter twee brieven met vijftig handtekeningen van patiënten, die beweerden altijd correct en goed te zijn behandeld. B. geneest patiënten, o.a. vrouwen met rugklachten, door ze met de blote hand aan te raken. 'Dan kan ik ze goed instralen, ik ben slechts een doorgeefluik van wat er van boven komt'. Het 'instralen' gebeurde onder andere door bij enkele vrouwen een vinger naar binnen te brengen. Vier vrouwen hadden een aanklacht tegen hem ingediend, maar B. dacht dat ze door concurrenten tegen hem waren opgezet. In het rapport van de reclassering werd B. 'zwakzinnig' genoemd. De eis luidde twaalf maanden. (Volkskrant 15 februari 1995)

Eerste consult kosteloos en vrijblijvend

Een advertentie in het Brabants dagblad van november 1994: nu ook in Oss! Integraal Medisch Centrum, voor zeer veel uiteenlopende klachten zijn daar artsen met 'ieder een eigen specialisatie op het gebied van : chelatietherapie, ozontherapie, thymustherapie, celtherapie, neuraaltherapie, natuurgeneeswijze, electro-acupunctuur, stofwisselingstest etc.' Ons corresponderend lid te Oss, heftig verontwaardigd over 'adverterende, kwakzalverende artsen' onthulde, dat het centrum wordt gerund door twee broers, beiden arts-acupuncturist: de gebroeders Leenders. De Gewestelijke Gezondheidsdienst Brabant Noordoost kan er weinig tegen doen, maar noemt de toegepaste behandelwijzen 'op zijn minst omstreden'.

Te weinig kinderen

Vijf jaar geleden was dit nog een gewoon schoolgebouw in Oss, maar de eigenaar van het Zuidergebouw moest een beslissing nemen: afbreken of een nieuwe bestemming geven. Zo ging dus op 14 januari 1995 het Integraal Samenwerkingsverband Zuidergebouw van start. Inspecteur voor de Volksgezondheid Plokker, exponent van een beroepsgroep die nog niet zo lang geleden kwakzalvers het leven zuur maakte, was gaarne bereid de officiële opening te verrichten. Na zijn 'filosofische' woorden en een Indiaans sjamanistisch inwijdings- en reinigingsritueel kon het grote genezen van start. Men kieze uit: haptonomie en massage, intuïtief schilderen en boetseren, lichaamsbewustwording en zingeving, astrologie en horoscoop, holonome integratie, gestalt en psychosynthese, oriëntaals buikdansen, chakra's in beweging, pedagogie, hypnotherapie, hathayoga en chanten.

Praktijk voor Acryonto diagnose en therapie

In het Vossenhuis te Bosch en Duin (gem. Zeist) zijn 'dokter Antonie van den Bos en mevrouw Merel van den Bos gewend contant af te rekenen 'om de administratie eenvoudig te houden'. Aldus lazen wij in een door hen verspreide informatiefolder t.b.v. patiënten, die zich aldaar willen laten behandelen. Geheel in overeenstemming met de eisen van de WGBO krijgen de patiënten duidelijk instructies. Bij niet tijdig afbellen wordt het consult toch in rekening gebracht. Als men verzuimt bij het eerste consult ('HFL 205,=') alle medicamenten, kruiden, vitamines, homeopathische druppels en alles wat u in de laatste maand gebruikt heeft mee te nemen, dan kan de acryontodiagnostische meting van de energievelden niet doorgaan, terwijl toch de gereserveerde tijd in rekening zal worden gebracht. Het eerste onderzoek mag ook niet doorkruist worden met andere therapieën als magnetiseren, acupunctuur en behandeling met magneten. 'Informeer bij uw ziektekostenverzekeraar of aanvullingsfonds'. De dokter is als arts op 18 januari 1988 ingeschreven onder nummer 727 bij de geneeskundige inspectie van de provincie Utrecht. Zijn artsenbul is van 13 oktober 1972 (Medische faculteit Rotterdam) en hij is in het bezit van het C-diploma van de Nederlandse Artsen Acupunctuur Vereniging (30-04-77, diploma nummer 003). Hij is niet geregistreerd als huisarts en is een niet-erkend specialist in alternatieve geneeskunst. Aldus de folder.

Softlaser en verstandskiezen

Vanuit het Academisch Ziekenhuis publiceerde tandarts Braam e.a. in het Ned. Tijdschrift voor Tandheelkunde van maart 1994 een onderzoek naar de beweerde effecten van softlaser op de 'nabezwaren', die ontstaan na verwijderen van de verstandskiezen. In het placebo-gecontroleerde, gerandomiseerde en dubbelblinde onderzoek kon van de softlaser geen bijdrage aan de bestrijden van postoperatieve klachten worden vastgesteld.

Autistisch-undiszipliniertes Denken

In de aflevering maart 1994 werd het proefschrift Unkonventionelle Methoden in der Immunologie lovend besproken in het Schweizer Krebs Bulletin. Het proefschrift van W.Mumenthaler werd bewerkt onder leiding van professor Irmgard Oepen, geen onbekende in onze kringen, en het beslaat meer dan 400 pagina's. Het werk, uitgegeven bij de Universitätsverlag Ulm (DM 70,-), geeft een uitputtend overzicht van de in het Duitse taalgebied veelgebruikte onconventionele methoden, in brede zin samenhangend met de immunologie. Ter sprake komen irisscopie, bloedtesten, huidweerstandsmetingen, klinische ecologie, voedingsmiddelen-allergie,, autohomologe immuuntherapie volgens Kief, autovaccinatie, phytotherapie en veel meer 'Natürliches, Plfanzliches und Ganzheitliches'! De recensent van het boek stelde dat Bleuler, auteur van het standaardwerk 'Das autistisches-undiszipliniertes Denken in der Medizin und seine Überwindung' het werk met veel genoegen zou hebben gelezen, omdat er zoveel voorbeelden van het door hem gebrandmerkte denken in voor komen.

Bio-verjonging

Lange tijd hoorden wij niets meer van hem, maar op 14 april 1994 verscheen er weer eens een kleine annonce van zijn meesterwerk. Door overmaking van slechts *f* 20,- op postgiro 33.66.852 wordt men eigenaar van Celtherapie. Bio-verjonging door moderne celregeneratiemethoden. De auteur is 'prof. dr. J.G. Defares'.

Oude naalden tegen moderne ziekten

'Moderne ziekten worden steeds meer bestreden met technieken die al eeuwen bestaan. De gewone geneeskunst raakt verstrengeld met traditionele, vaak oeroude natuurgeneeswijzen. Een bedrijf in Deventer heeft een acupuncturist in dienst genomen, de werknemers zijn er enthousiast over. Acupuncturist Alnoor Mohamed rept van een sociaal-medische revolutie: het koppelen van oude, oosterse geneeskunst aan de westerse high-tech'. Aldus het kader bij een interview met Mohamed in *De Gelderlander* van 16 april 1994. Nog enkele citaten uit het artikel: 'Jarenlang is getwijfeld aan het nut van acupunctuur, aan het bestaan van energiebanen in het lichaam, de meridianen. Met de tegenwoordige 'scans' wordt onomstotelijk bewezen dat het prikken van een naald op de juiste plaats effect heeft. (....) De dokter komt het kamertje binnengeslopen. Vier naalden verdwijnen pijnloos in de benen, een vijfde treft de onderbuik. Twee gaan in de voeten. De assistente koppelt twee naalden aan de zwakstroom. Dat prikkelt licht, niet onaangenaam. De patint ervaart een gevoel van diepe ontspanning.' En: 'een naald kan meer dan honderd moderne anti-depressiva samen'.

Reïncarnatietherapie

'Geheel nieuw levens komen we bijna nooit tegen', aldus stelde reïncarnatietherapeut R. van der Maesen, gepensioneerd verzekeringsdeskundige, in een interview met Frits Groeneveld van *NRC Handelsblad* (29 april 1994). 'Die mensen hebben nog geen problemen. Die zie je nog niet bij een therapeut.' De AOW-er, die met zijn nieuw verworven vrije tijd creatief omgaat, deed in opdracht van de Nederlandse Vereniging van Reïncarnatietherapeuten een drie jaar durend onderzoek naar de resultaten van deze vorm van psychotherapie. De behandeling ('ook geschikt voor kankerpatiënten') beslaat in het algemeen zes tot zeven sessies van ieder tweeënhalf uur. Per sessie wordt 150 tot 225 gulden betaald. De behandeling moet geheel door de patiënt zelf worden betaald, maar de resultaten zijn, aldus werd aangetoond, spectaculair. Van de vierhonderd behandelde patinten had slecht 19% geen verbetering ervaren, 25% was verbeterd en 56% zou er heel veel aan hebben gehad.

Diezelfde dag had Ischa Meijer de reïncarnatietherapeute Margaret van der Aa in zijn praatshow en die deed natuurlijk lekker sceptisch tegen de charmante therapeute. Zijn laatste vraag aan haar was onvergetelijk: 'Was je in je vorig leven ook al reïncarnatietherapeute?'.

Naar de haaien

Een publikatie in het Australische tijdschrift voor geneeskunde *(Med.J. of Austr.*1994;160:323-324) onthulde dat aldaar haaienkraakbeen inmiddels het laetrile als meest gebruikte alternatief kankermiddel had verdrongen. De basis voor de gedachte, dat dat zou helpen tegen kanker, vormt de overigens onjuiste veronderstelling, dat haaien geen kanker zouden kunnen krijgen. Daarnaast zijn er enkele slecht opgezette trials gepubliceerd bij mensen en bij konijnen.

Pure interesse

'Het hangt van de patiënt af wat ik toepas. Als iemand echt heel zwak is, dan begin ik met kruiden, want acupunctuur kost energie. Maar als de klachten tegenstrijdig zijn, kun je geen kruiden geven. Het ene kruid kan dan averechts werken op een andere klacht. Dan begin ik met acupunctuur om een aantal klachten te verminderen.', aldus Helleke Vis in de Gelderlander van 20 oktober 1994. Ze opende kort tevoren een eigen praktijk als acupuncturiste en kruidendeskundige in winkelcentrum de Nude te Wageningen. Zij volgde opleidingen aan de academie voor traditionele Chinese geneeskunde en aan het Anglo-Dutch College of acupuncture. Ze is lid van het Nederlands Genootschap voor Acupunctuur. Ze vindt het niet erg, als zij mensen krijgt die in de reguliere geneeskunde geen baat vinden: 'Ik maak graag andere mensen beter, dat is pure interesse.'

Twintig verschillende kruiden

'Dankzij het natuurprodukt Chien Pu Wan kan ik alles weer zelf', aldus een dolgelukkige mevrouw de Vries uit Haarlem. Ze werd geciteerd in het Friese uitgaanskrantje Puik en deed haar uitspraken tegenover niemand minder dan Liesbeth List, die zich, zoals bekend, niets op de mouw laat spelden. De advertentie wordt nog geloofwaardiger door een foto van de 'bekende reumatoloog dr. J. Tisscher, verbonden aan het Medicentrum te 's Hertogenbosch, die door eigen studie en ondervinding erg enthousiast is geraakt over Chien Pu Wan'. Hij stelde: Ik schrijf het graag voor in combinatie met andere therapieën. Waarom er zoveel kruiden worden gebruikt? Bij gewrichtsproblemen zijn meerdere lichaamsfuncties en organen betrokken en dat ingewikkelde systeem kun je alleen met meerdere kruiden weer op het rechte pad brengen'. En, o ja: Chien Pu Wan kent geen bijwerkingen.

Correctie

In het *NTvG* van 10 december 1994 bieden De Krom e.a., auteurs van een eerder artikel over mangaanvergiftiging, mogelijk ten gevolge van het gebruik van Chien Pu Wan, hun excuses aan aan de firma Bae Shian, importeur van Chien Pu Wan-tabletten. De auteurs hadden gesteld, dat in de betreffende tabletten anti-inflammatoire geneesmiddelen (NSAID's) benzodiazepinen (kalmerende middelen) zouden zijn aangetoond. Dat was onjuist: deze middelen werden gevonden in Chien Pu Wan-pillen en niet in de Chien Pu Wan-tabletten. Het verschil zit in de herkomst: China of Taiwan, aldus een van de auteurs in *De Volkskrant* (26 november 1994).

Celstraf therapeut

Een 63-jarige manueel therapeut is op 2 november door de rechtbank in Groningen veroordeeld tot een gevangenisstraf van acht maanden. Hij moet één van zijn slachtoffers vijfhonderd gulden smartegeld betalen *(NRC Handelsblad* 3 november 1994).

Hopbellen en lavendel

Natuurarts S. van der Veen uit Roden is openhartig, als Dr. Vogel's magazine *Gezondheidsnieuws* (november 1994) hem ondervraagt over zijn ervaringen bij de behandeling van onvruchtbaarheid. Hij behandelt allereerst de vrouw ('tenzij de algemene conditie van de man zo zwak is, dat hij ook behandeld moet worden') en wel met homeopathische constitutiemiddelen. Het meest succesvol zijn sepia(inktvis) en pulsatilla(wildemanskruid). Naast de klassieke homeopathie werkt hij ook 'orgaangericht'. 'En dan gebruik ik het middel Ovaria siccata D3, een middel dat de cyclus reguleert, van Alfred Vogel'. Pas na een half jaar begint bij uitblijven van een zwangerschap met acupunctuur: de energiebanen van eierstokken en baarmoeder alsmede de niermeridiaan wordt dan beïnvloed. Hopbellen en lavendel kunnen als kruiden ook goede diensten bewijzen en tenslotte is er duidelijk plaats voor aromatherapie, bachbloesemtherapie en reflexologie. Maar: 'Raadpleeg altijd een arts, die ervaring heeft op dit gebied en ga nooit op eigen houtje experimenteren!'.

Gebedsgenezeres aangehouden

Herman Finkers kan het weten: 'Het stoplicht springt op rood, het stoplicht springt op groen: in Almelo is altijd wat te doen!'. Maar in het nabijgelegen Tubbergen was er in november ook de nodige onrust, toen de gebedsgenezeres Trees Pastoors en twee medewerkers, een Belgische priester en een verpleegkundige, werden gearresteerd op verdenking van vrijheidsberoving en mishandeling van een psychiatrisch patiënte. Het drietal wordt ook beschuldigd van onbevoegde uitoefening der geneeskunst (De Volkskrant 29 november 1994). Het slachtoffer was tijdens een wandeling een paar maal aangelijnd en haar oren waren spits toegeknipt in de vorm van duivelsoren. De genezeres, in Twente bekend onder de bijnaam Bidtrees vanwege haar frequente kerkgang, begon in haar boerderij met gebedsessies na een bezoek aan het medium Jomanda in Tiel.

Homeopaat zijn bevoegdheid ontzegd

Het gerechtshof te Amsterdam heeft de Utrechtse arts en iatrosoof-homeopaat Olaf Janssen eind december zijn bevoegdheid als arts ontnomen *(De Volkskrant* 17 december 1994). Hij had bij de begeleiding van een zwangere vrouw uit Tilburg een grote serie fouten gemaakt en liet te veel van de controle van de vrouw, die een zeer ernstige kraambed-infectie kreeg, over aan de lokale ex-verpleegkundige en iatrosoof Fred R. De vrouw hield blijvende neurologische schade over aan de episode, die zij te nauwernood overleefde. De rechtbank was niet gevoelig voor Janssen's beweringen, dat de vrouw zelf op behandeling door hem had aangedrongen en bij voorbeeld zou hebben geweigerd bloed-onderzoek naar de aanwezigheid van Rhesus-antistoffen te laten verrichten. De vrouw ontkende dat ter zitting. De arts werd ook verweten zich te veel te hebben laten beïnvloeden door de iatrosoof-goeroe Pieter de Kok.

Documentaire

In het TV-programma Sporen was er uitgebreide aandacht voor het proces en de veroordeling van de autodidact klassiekhomeopaat Ben Michorius, die in december 1994 tot acht maanden gevangenisstraf werd veroordeeld wegens medeverantwoordelijkheid voor de dood van een suikerpatiënte. De vrouw, die ook aan reuma leed, had op Michorius' advies de toediening van insuline gestaakt en overleed kort daarna. Dat geschiedde in 1991 en de uitspraak van december 1994 was in het door Michorius aangetekende hoger beroep. In de TV-uitzending toonde Michorius geen enkele spijt en hij bleek bovendien vol agressie tegen de samenleving, die zijn talenten en goede wil niet leek te erkennen.

* Uit de pers :

In het augustusnummer van de Consumentengids, een uitgave van de Consumentenbond in Den Haag, is een artikel verschenen naar aanleiding van een enquete onder 2254 chronische patiënten over hun ervaringen met reguliere en alternatieve behandelaars.

Bijna de helft van deze chronisch zieken heeft wel eens een alternatieve genezer geconsulteerd. Een kwart geeft aan ontevreden te zijn over de laatste alternatieve behandeling.

Toch is 64% tevreden over zijn alternatieve behandelaar.

Over de laatste reguliere behandeling is slechts 15% ontevreden. Over de reguliere specialisten is maar liefst 81% van de ondervraagden tevreden.

Over de reguliere huisarsten is 69% tevreden.

Voorts wordt onder andere aandacht besteed aan de gemiddelde duur van een consult, de kosten van behandeling, de vraag of de klachten zijn verminderd, de vraag of de behandelingsmethode veel bijwerkingen had en of de behandelaar een juiste diagnose heeft gesteld. De Consumentenbond besluit met het advies om waar het gaat om het stellen van een diagnose of als het gaat om chronische of ernstige klachten naar een bevoegde arts te gaan!

In de Gelderlander verscheen een bericht dat het paranormaal centrum aan de St. Annastraat in Nijmegen in juli 1995 is begonnen met zelfhulp-therapiegroepen voor kankerpatiënten.

De therapie staat onder leiding van de paranormaal genezer Wim van Gemert. Hij zegt grote waarde te hechten aan samenwerking met de reguliere medische wetenschap. De therapie moet naar zijn mening niet verward worden met "praatgroepen".

In onder andere Trouw werd bericht dat de verkoop van homeopathische middelen stagneert. De verkoop blijft hangen op zo'n 100-150 miljoen gulden, hetgeen 3% van de totale omzet van geneesmiddelen is. Het feit dat de homeopatica uit het vergoedingenpakket van de wettelijke ziektekosten regelingen zijn geschrapt wegens niet aangetoonde werkzaamheid is zeker debet aan de stagnerende verkoop. Het overkoepelend orgaan van fabrikanten en importeurs heeft derhalve een onderzoek laten instellen. Een derde van de bevolking, vooral vrouwen, jongeren en hogere sociale klassen, ziet iets in homeopathische middelen. Gebleken is dat de meeste homeopathische middelen als zelfzorgmiddelen gebruikt worden voor aandoeningen als verkoudheid, griep, hoofdpijn en spierpijn. Hoewel volgend jaar homeopathische middelen geregistreerd moeten worden, hoeft ook dan niet steeds de effectiviteit vast te staan.

In de media is verder aandacht besteed aan de aromatherapie. In de Amsterdamse Jordaan is een zaak gespecialiseerd in etherische oliën, die niet alleen vanwege de geur worden verkocht, maar ook in verband met de vermeende geneeskrachtige werking die van sommige oliën zou uitgaan.

De toepassing van de niet-vette oliën wordt ook wel aromatherapie genoemd. Terughoudendheid is echter geboden, niet alleen staat de werkzaamheid niet vast, ook kunnen er -soms dodelijke- bijwerkingen optreden.

Duizenden jaren geleden werd de aromatherapie reeds gebruikt in Indo-China en Egypte. De laatste 15 jaar is de aromatherapie weer in opkomst. Harry de Vries, secretaris van onze Vereniging en apotheker in Heerenveen wil niet ontkennen dat sommige kruiden geneeskrachtig kunnen zijn, maar vindt dit eigenlijk het terugzetten van de klok. Hij is ervan overtuigd dat etherische oliën een zoveelste trend zijn in de placebo's.

Zijn kritiek is met name gericht tegen het feit dat bij alternatieve geneesmiddelen de genezingskans niet wordt vermeld en ook ernstige bijwerkingen niet worden vermeld.

Voorts is het gebrek aan controle een ramp; een ieder kan zich immers aromatherapeut noemen en fijngemalen vogelpoep als nieuw medicijn verkopen!

In de Gelderlander is het boek "Op weg naar de energetische mens" van de voormalige huisarts Yvo van Orshoven besproken, waarin hij de vloer aanveegt met de reguliere geneeskunde.

Van Orshoven geeft cursussen aan mensen met chronische pijn en geeft anti-stresscursussen. De eerste vraagtekens bij de reguliere geneeskunde zette Van Orshoven toen een patiënt van hem na één bezoek aan een chiropraktiker genezen werd van zijn chronische rugklachten. De Belg is ervan overtuigd dat chronische pijnen bijna allemaal worden veroorzaakt door psychisch leed, dat in vele jaren is opgekropt. De reguliere geneeskunde gaat er de fout mee in door niet verder te kijken dan de plaats van de pijn. Wat doet dan Van Orshoven met zijn patiënten? Welnu hij heeft een lang en indringend gesprek, waarin hij de oorzaak van de klachten tracht te ontrafelen. Verder laat hij ze oefeningen doen ontleend aan de kinderwereld, aan de Yoga en aan de Gestalt-therapie. Thuis moeten ze doorgaan met de therapie. Van Orshoven komt ook met een aantal van zijn succes-patiënten, die op deze wijze genezen zijn. Van Orshoven geeft aan dat hij niet de ziekte in de mens zoekt, maar de gezondheid. Artsen houden naar zijn mening teveel vast aan hetgeen zij op de universiteit geleerd hebben. Inmiddels is hij ook begonnen met een opleiding voor huisartsen en specialisten.

'Toch inzinking na bezoek Nieuw-Zeeland'

In het *Actieblad* van november 1994 berichtten wij over de lotgevallen van de Randwijkse Madelon Vrieselaar, die lijdt aan posttraumatische dystrofie (PTD). Ten einde raad reisde zij met deze pijnlijke en moeilijk behandelbare aandoening naar de Nieuw Zeelandse uitvinder van de kleurentherapie, Donald Brooker. Zij kon deze dure reis zelf niet bekostigen, maar na een inzameling in de vriendenkring kon zij met haar man vertrekken. Met behulp van de wichelroede stelde Brooker de kleur van het bij haar aanwezige 'polio-virus' vast, waarna zij vele uren werd aangesloten op de machine. Zij knapte zienderogen op en kon haar krukken al snel uitlenen aan een zwager, die een ongelukje had gehad.

Het dagblad *'De Gelderlander'* waaraan wij deze gegevens ontleenden, was nu eens zo attent om Madelon ook enige tijd later nog eens op te zoeken, want veel successen van kwakzalvers zijn tijdelijk of leiden - als een placebo-effect in het spel is - tot symptoomverschuiving. Negen maanden na haar bezoek aan Brooker blijkt Madelon, helaas voor zichzelf, heel wat minder enthousiast dan aanvankelijk. Ze heeft, vertelde zij openhartig, een inzinking gehad, die koud op haar dak viel. Hoewel ze zich toch ook keurig had gehouden aan het dieet, dat Brooker haar voorschreef, kwam de pijn toch weer terug. Ze kan nog wel lopen, maar was genoodzaakt zich toch weer onder behandeling te stellen. Een vriendin, die met dezelfde kwaal ook naar Nieuw Zeeland was geweest, wist een goed adres: een homeopaat in Alkmaar. Na de verwachte 'beginverergering' (ze bracht twee weken in bed door) gaat het steeds beter. Ze had inmiddels vier maanden homeotherapie achter de rug en bezoekt haar genezer nu nog maar één keer per acht weken. Die reis en die behandelingen moet ze allemaal zelf betalen. Madelon: 'Ik vind het allemaal een beetje flauw dat het ziekenfonds daar niet aan wil bijdragen. Ik heb nog steeds geen gewone medicijnen en ik ben ook

niet meer in het ziekenhuis en het revalidatiecentrum geweest. Daarmee bespaar ik het ziekenfonds toch ook een hoop geld'.

Madelon had intussen tientallen mensen, die met hetzelfde probleem worstelen, verder kunnen informeren en sommigen van hen waren eveneens naar Nieuw Zeeland afgereisd.

Absoluut noodzakelijk is dat eigenlijk niet meer, want ook in ons land is deze therapie thans voorhanden. En nog wel toegepast door een echte arts, die zich persoonlijk in Nieuw Zeeland heeft bekwaamd in deze kwakzalverij. Zijn naam is Ron Velthuis en hij is verbonden aan het vorstelijk gesubsidieerde alternatief-geneeskundig Centrum voor Geïntegreerde Geneeskunde te Winterswijk. Blijkens een artikel, opnieuw uit *'De Gelderlander'*, op 23 november 1994 is deze arts-acupuncturist 'nog steeds onder de indruk van de inmiddels tachtigjarige Brooker'. Hij heeft de wachtkamer van de Nieuw Zeelandse genezer zelf gezien en kent talrijke verhalen van spectaculaire genezingen na behandeling via de aansluiting op diens geheimzinnige apparaat. Hij heeft, tegen forse betaling en na de belofte dat hij het niet zou openmaken, ook zo'n kastje mee kunnen nemen naar Winterswijk en heeft aangekondigd een vergelijkend 'wetenschappelijk' onderzoek te zullen starten. (De ouderen onder ons herinneren zich nog, dat ook de aardstralenkastjes uit de jaren zestig, buitengewoon duur, onder geen voorwaarde mochten worden geopend. *Ons voormalig bestuurslid Fortuin overtrad dit gebod en* de inhoud van zo'n kastje bleek zeer beperkt: acht op de bodem vastgelijmde staafjes van 7x0,5 cm!) Indien ooit, dan kunnen wij toch zeker hier spreken van een zogenaamd black box-onderzoek, zowel *in figuurlijke (door de Gezondheidsraad zo voorgestane) zin,* als *in* letterlijke zin: de kastjes zijn zwart aan de voorkant.

Om aan meer patiënten voor zijn onderzoek te komen, trad Velthuis in contact met de revalidatie-arts Hospers, verbonden aan revalidatiecentrum 'Het Roessingh' in Enschede. Deze kende de therapie omdat een zijner patiënten ook naar Brooker was afgereisd en daarna telefonisch had laten weten, dat zij genezen was. Hij had haar helaas niet kunnen onderzoeken, want Brooker adviseert zijn patiënten altijd om na de behandeling een aantal maanden ziekenhuizen te vermijden om nieuwe besmetting met het virus(!) te voorkomen. Hosper had er nooit van gehoord, dat bij PTD virussen een rol zouden spelen (en dat is natuurlijk ook niet zo) en wil 'uitermate kritisch naar het werk van Brooker blijven kijken'. Maar 'om diens resultaten kunnen we niet heen' en 'Semmelweis werd aanvankelijk ook uitgelachen door zijn tijdgenoten. Maar nu weten wij dat het werkt'.

Ongetwijfeld een aardige en open moderne man, deze dokter Hospers. Toch weer een schoolvoorbeeld van een dokter die te maken heeft met een lastig te behandelen, chronische patiëntengroep en die met een open mind naar alternatieve behandelwijzen wil kijken. Martin Gardner zei eens over dit soort 'open mind', dat die meer lijkt op een 'open sink', waar je zomaar alles in kan donderen en hij heeft natuurlijk gelijk. Dokter Hospers lijkt eveneens slachtoffer van, wat Karel van het Reve genoemd heeft, de AVL: de Algemeen Vooruitstrevende Levensbeschouwing. *Anything goes,* al is het nog zo vreemdsoortig! Waar is toch de tijd gebleven dat een dokter, zodra hij iets bespeurde dat maar naar kwakzalverij *rook,* in grote toorn ontstak en op luide toon zijn mening ten beste gaf? Het is betreurenswaardig dat de meeste patiënten anno 1995 dit soort opvoedkundige artsen moeten ontberen.

Medische staf CWZ weigert relatie met kwakzalvers

In de *Actiebladen* van augustus en november 1994 heeft u reeds kunnen lezen over de plannen van de dynamische, Nijmeegse ziekenhuisdirecteur Verstegen. Hij had bekend gemaakt dat op het ziekenhuisterrein in een apart te bouwen Sanadome een aantal extra activiteiten zou worden opgezet, zoals een medisch-diagnostisch centrum voor de eerste lijn, een sport-geneeskundig instituut en een kliniek voor alternatieve geneeswijzen, zoals acupunctuur, manuele therapie en homeopathie. Uw bestuur richtte zich destijds in een schrijven tot de heer Verstegen en tot de secretaris van de medische staf van het Canisius Wilhelmina Ziekenhuis. Het stafbestuur nam toen al direct afstand van het initiatief, waaraan het geen enkele medewerking zou verlenen. Enigszins verontrustend luidde het toen in de brief van de staf, dat er 'overigens alleen artsen zouden werken, die zich zouden beperken tot geaccepteerde niet reguliere geneeswijzen'. De directeur hield in zijn antwoord voet bij stuk, had een protest van onze Vereniging 'zeker verwacht' en was steeds bereid tot nadere gedachtenwisseling! Wij spraken de verwachting uit, dat dat 'holistic healing center' er in NIjmegen wel zou komen. En ja, hoor: een bericht in de regionale krant op 25 augustus 1995 kopte: 'Ziekenhuis start met alternatieve geneeswijzen'. De behandelingen in de afdeling van het CWZ in het Sanadome, nu Sanamed geheten *konden eind 1995 beginnen. Gelukkig hield de medische staf nu de* rug recht. Op 31 augustus verscheen een correctie in de krant, waarin de radioloog J. Blom, voorzitter van de medische staf, in hartverwarmend-ondubbelzinnige woorden afstand nam van Verstegen 's heilloze initiatief: 'Ik voel niets voor een voortrekkersrol bij alternatieve geneeswijzen. Specialisten zijn verplicht hun patiënten behandelwijzen aan te bieden waarvan bewezen is dat deze helpen. Dat is niet het geval bij alternatieve geneeswijzen. Wij kunnen ons niet permitteren aan kwakzalverij te doen. Wij zullen geen behandelingen aanraden, waarvan de uitkomst onzeker is en die de patiënt of zijn verzekeraar geld kosten'.

Verstegen moest toegeven, dat de medische staf geen medeverantwoordelijkheid heeft willen dragen voor zijn initiatief en dat was voor hem ook de reden om deze activiteit buiten het ziekenhuis onder te brengen in de Sanamed, waarvan hij ook bestuurslid is. Blom vond het conflict wel pijnlijk voor Verstegen, maar deze heeft volgens hem meerdere petten op en mag niet als CWZ-directeur beweren dat het CWZ start met alternatieve geneeswijzen. Of Verstegen zich over zijn positie beraadt, dat is onbekend.

De stellingname van de medische staf kreeg een gunstige bespreking van Anton van Hooff, klassikus en columnist van *De Gelderlander*. Op 9 augustus schreef hij in zijn column: "Radioloog J. Blom, voorzitter van de medische staf van het CWZ, heeft zich op indrukwekkende wijze gedistantieerd van het bevreemdende gedrag van 'medisch' directeur M. Verstegen". Later vervolgde hij, nadat hij met voldoening had gelezen, dat de medische staf alternatieve geneeswijzen had afgewezen: "Zelfs Judas Verstegen heeft zich gedwongen gevoeld het manifest van trouw aan de beroepsethiek te ondertekenen". De klassikus legt de lezer ook nog in enkele welgekozen zinnen uit, wat de essentie van de wetenschap is: "De verantwoorde geneeskunde wil weten WAAROM een therapie werkt. Wetenschap wil een verklaring, het geloof legt zich neer bij het mysterie, vermeit zich haast in de onredelijkheid".

Het Hoger Beroep van de uitspraak in Kort Geding van de President van de Arrondissementsrechtbank te Amsterdam, tussen de Alkmaarse homeopathische fabriek VSM en onze Vereniging zal 3 november a.s. dienen bij het Hof te Amsterdam.